

Kroniek

J.W. van der Jagt

Voor- of achteruit?

De eerste Kroniek van 2010. Een nieuw jaar is begonnen. In een wereld waar Christus over regeert, is dat altijd een stap vooruit. Geschiedenis is de voortgang van alle dingen naar de komst van het koninkrijk van God.

Gaan we ook vooruit in het geloof en in het kennen van God? Die vooruitgang gaat niet gelijk op met het verloop van de geschiedenis. Er is een groei in het kennen van de Here. Er kan ook teruggang zijn. Niet voor niets spoort de apostel Paulus de gemeente in Filippi aan om voort te gaan op de ingeslagen weg (Fil. 3:16).

Groei

Paulus geeft deze aansporing omdat er in Filippi gestreden wordt over de betekenis van het Jood-zijn en de besnijdenis die daarvan het teken is (vs. 2). Daar zet hij het geloof in Christus tegenover. Hij belijdt de kennis van Christus die alles overtreft (vs. 8). Het één zijn met Christus door het geloof (vs. 9) en het bereiken van het doel: de hemelse prijs waar Christus ons toe roept (vs. 12,14). We moeten niet terug gaan naar wat achter ons ligt (vs. 13), maar vooruit op de weg van het kennen van en het geloof in Christus. Al zijn er in Filippi gelovigen die het niet in alles met Paulus eens zijn, hij vertrouwt erop dat God hun meer inzicht zal geven (vs. 15). Ook daarin dus groei. En hij wijst ook de weg die ze daarvoor moeten gaan: voortgaan op de weg van het evangelie van Christus.

Wat Paulus aan de gemeente in Filippi schrijft, komt ook in andere brieven naar voren. Zo schrijft hij bijvoorbeeld aan de gemeente in Kolosse dat hij voor haar bidt dat zij de wil van God ten volle mag leren kennen en dat haar kennis van God zal groeien (Kol. 1:10). Aan de gelovigen in Efeze schrijft hij in verband met de opbouw van de gemeente, dat wij in liefde naar het hoofd Christus toegroeien door ons aan de waarheid te houden. De apostel Petrus zegt dat we naar de zuivere melk van het Woord moeten verlangen om daardoor te groeien en onze redding te bereiken (1 Petr. 2:2). Hij sluit zijn tweede brief af met de oproep om te groeien in de genade en de kennis van onze Heer en redder Jezus Christus (2 Petr. 3:18). Er zou meer te noemen zijn. Steeds hoor je in het evangelie de aansporing om als gelovigen, als kerk, te groeien. Groeien in de genade, in het geloof: naar Christus toegroeien. Deze groei is verbonden aan het groeien in de kennis van Gods wil, het verlangen naar de zuivere melk van het Woord, het zich houden aan de waarheid. Geloof is groeigeloof. God kennen is groeikennis. De belijdenis van de waarheid is een groeibelijdenis. Paulus spoort ons aan om daarbij op de weg van het evangelie te gaan. Niet achteruit, maar groeiend, dat is: op weg naar méér.

Omstreden initiatief

Hoe het nieuwe jaar verlopen zal, weten we niet. Dat is in de hand van de Here. Net als in alle eeuwen zal het er ook nu om gaan dat we toegroeien naar Christus door ons te houden aan de waarheid. Gaan we daarin vooruit of achteruit? Ik vraag dat naar aanleiding van de plannen om dit jaar een zogenaamde nationale synode te houden.

Ik schreef daar eerder over. Toen stelde ik een kritische vraag aan prof.dr. B. Kamphuis, die zoals men weet, één van de initiatiefnemers voor die synode is. In het *Nederlands Dagblad* van 7 december jl. heeft hij daarop gereageerd. Zijn antwoord maakt wel duidelijk hoe hij zijn deelname aan dit initiatief en de kritiek daarop ziet. Het was niet bevredigend.

Inmiddels zijn er ook andere reacties gekomen. Ik ben in de Gereformeerde Kerken niet de enige die kritisch over die synode is. Laten we even naar die reacties luisteren voordat ik op het antwoord van prof. Kamphuis inga.

Op de site gereformeerdbleiven.nl reageerde ds. J.R. Visser op de synodeplannen. Hij ziet een tegenstrijdigheid tussen instemming met deze plannen en de belofte om op te komen voor de waarheid van het evangelie. Hij brengt de ondertekening van de belijdenis naar voren: als je de belijdenis hebt ondertekend, hoe kun je dan instemmen met een credotekst die allerlei zaken uit de belijdenis verzwijgt?

Er kwam een reactie van prof.dr. J. Douma (*Nederlands Dagblad* 11 december jl.) Hij vreest dat de synode uitloopt op een compromisboodschap. De credotekst die er nu ligt, zwijgt over allerlei zaken uit de gereformeerde belijdenis. Laat deze tekst de verschillen niet verdoezelen, ze worden wel gerelativeerd. De gezamenlijke boodschap is er alleen doordat de zaken waar verschil over bestaat, van minder belang gevonden worden. Ten opzichte van onze houding in het verleden kan verandering of zelfs bekering noodzakelijk zijn. Maar het is pretentius en heel naïef als men denkt een gemeenschappelijke boodschap aan het Nederlandse volk te kunnen geven. Er zou bijvoorbeeld geen consensus zijn als het gaat om bekering tot de levende God en de naam van Christus als de enige troost, of zaken als abortus en het homohuwelijk. Hij acht de kans groot dat er een bedenkelijk compromis uitkomt en dat gezwezen wordt over zaken waarover gesproken zou moeten worden.

Een derde reactie die ik noem, is die van prof.dr. J. van Bruggen (*Nederlands Dagblad* 23 december jl.). Hij laat zich kritisch uit over de credotekst als groeitekst. Het Apostolicum wordt er weliswaar niet door bestreden, maar wel verduisterd. Hij noemt een aantal zaken uit het Apostolicum die verzwegen worden. Daarin ziet hij een perspectiefverschuiving: men wil dicht bij onze tijd komen. Maar dan moet je toch wel volmondig en ondubbelzinnig in de lijn van het Apostolicum blijven. Dat bewaart voor modernisme en eenzijdigheden. Hij wijst op de belijdenis van Nicea als groeibelijdenis ten opzichte van het Apostolicum. Niet alleen wordt deze uitgegroeide belijdenis weggelaten, maar er valt ook veel uit de oorspronkelijke apostolische belijdenis weg.

Het meest uitvoerig is de reactie van prof.dr. A.L.Th. de Bruijne (*De Reformatie*, jrg. 85 nr. 12). Een tijdje geleden was hij zeer kritisch over het synodeplan. Hij noemde het zelfs 'een schijnvertoning'. Naar aanleiding van de gepubliceerde credotekst heeft hij zijn mening niet zozeer gewijzigd, maar opgeschort. Hij vindt die tekst geen vaag en nietszeggend document waarin vooral de klippen omzeild worden. Hij noemt het een 'indrukwekkend positieve belijdenis'. Daarin klinken in verbondenheid aan Christus de kernpunten van ons christelijk geloof. Wie hiermee instemt, herkent hij in Christus. Daarmee kun je als gereformeerde 'iets moois proberen te doen voor God en voor de wereld'. Hij ziet ook wel dat er veel niet in de credotekst staat en dat iedereen het op zijn eigen manier kan interpreteren. Maar dat kan dan opnieuw aan de orde gesteld worden. Als 'er uiteindelijk onder een gezamenlijke optreden allerlei grote dwalingen inderdaad worden toegedekt en dus goedgepraat, dan zal ik mijn kritiek niet minder scherp verwoorden dan eerder, toen ik sprak over een schijnvertoning'. Maar het kan zijn dat God door deze tekst grote dingen wil doen. Omdat de credotekst zo krachtig is, mag je dat niet bij voorbaat uitsluiten.

De reacties verschillen. Ieder kiest zijn eigen invalshoek. Dit is duidelijk: het synodeplan is een omstreden initiatief. Ook De Bruijne die zijn oordeel heeft opgeschort in de hoop dat zijn

kritiek uiteindelijk verstommen kan, beseft dat hij die kritiek straks misschien toch moet herhalen.

Het is ook duidelijk wat allen kritisch maakt. Dat is het besef dat de gereformeerde belijdenis meer zegt dan in het Statement van de stuurgroep van de nationale synode staat. Het Credo van de kerk is gebleken een groeibelijdenis te zijn. Geen van de critici wil vandaag minder belijden dan zoals de kerk Gods Woord het in de loop van haar geschiedenis geleerd heeft. Als het om de eenheid van Gods kinderen gaat, moet dat niet verzwegen, verdoezeld of verduisterd worden. Dit sluit aan bij de beoordeling die ik zelf van de synodeplannen gegeven heb. Het lijkt mij goed om deze overeenstemming over de gereformeerde leer aan het begin van het jaar 2010 dankbaar te noteren.

Consensus?

Dan nu de reactie van Kamphuis op de kritiek die ik gaf. Die bevredigt niet. Laat ik aangeven waarom dat zo is.

Volgens hem worden door het Statement van de stuurgroep geen verschillen verdoezeld. Wat hemzelf betreft is dat in elk geval niet aan de orde. Hij zwijgt niet over zijn gereformeerde overtuiging. ‘Dat wil ik ook niet en dat doe ik ook niet, ook niet in situaties waarin ik op minder instemming kan rekenen dan in de veilige omgeving van gereformeerd.blijven.nl.’ Hij zegt dit in antwoord op de kritiek van ds. Visser die tegenspraak zag tussen de instemming met het Statement van de stuurgroep en de ondertekening van de gereformeerde belijdenis. Duidelijk is dat Kamphuis voor zijn gereformeerde belijdenis staat. Wat dat betreft past hij in de rij van zijn critici! Bij alle kritiek op het synodeplan is het goed om dit nadrukkelijk en dankbaar aan te wijzen. Trouwens, ik had niet anders verwacht.

Eigenlijk hoef ik op dit punt niet te reageren, omdat Kamphuis dit tegen ds. Visser zegt. Toch noem ik het omdat ik er iets uit mijn eigen kritiek mee kan verduidelijken. Ik vraag me af of Kamphuis niet wat langs de kritiek heen schiet. Het lijkt mij tenminste dat het niet gaat om wat hij binnen de stuurgroep vanuit zijn gereformeerde overtuiging zegt. Ik heb daar alle vertrouwen in. Hij heeft daar ook wijsheid en kracht van de Here voor nodig. Die wens ik hem toe. Maar de eigenlijke kwestie is volgens mij wat hij mét de stuurgroep zegt en doet. Daar wringt volgens mij de schoen.

Zelf ziet Kamphuis daar geen probleem. Hij schrijft daarover: ‘Het is, denk ik, goed om een paar dingen duidelijk te stellen. Het credo verdoezelt geen verschillen. Het is niet een compromistekst. We zijn niet ergens halverwege elkaars opvattingen gaan zitten. Het is wel een consensustekst: hierover zijn we het eens, dit is wat we samen willen uitdragen in het Nederland van nu. Voor zover ik kan zien, is er niets mis met het zoeken naar consensus.’

Wat hij hier zegt, is duidelijk. Het gaat in het credo niet om een grootste-gemene-deleropvatting. Hij hoeft dus ook niets van zijn overtuiging af te doen. Hij is blij dat er over een aantal zaken overeenstemming bestaat. Daar haakt hij op in.

Het is waar, er is niets mis met het zoeken naar consensus. Als er verdeeldheid dreigt, zou daar wellicht meer naar gezocht moeten en kunnen worden. Toch valt er over begrippen (nee, ik wil geen woordenstrijd) als compromis en consensus wel iets te zeggen.

Natuurlijk is er sprake van een compromis als er een grootste-gemene-delertekst is. Maar hoe moeten we het noemen als men het over de *formulering* eens is, maar niet over wat die formulering betekent? Dan kun je het wel een consensus nóemen, maar is het in wezen toch niet een compromis? Door de formulering valt dat alleen minder op. Mijns inziens is dat bij de credotekst het geval. De reactie van Kamphuis overtuigt mij op dit punt niet.

Interpretatieverschil

Ik stelde dat punt vorige keer al aan de orde. Hij gaat er ook op in. ‘Bedoelen we er wel hetzelfde mee. Misschien niet altijd. We zullen er ook niet altijd dezelfde consequenties uit trekken. Maar een christen vertrouwt op de kracht van de waarheid. Als de waarheid beleden wordt, dan doet die waarheid zijn werk. Want de waarheid is niet maar een opvatting. Een opvatting kun je wantrouwen: wat zit erachter? Maar de waarheid is een persoon, Jezus Christus. Waar zijn naam wordt beleden, is zijn Geest aan het werk. Niemand kan ooit zeggen Jezus is Heer, behalve door toedoen van de Heilige Geest, 1 Kor. 12:3.’

Kamphuis zegt het voorzichtig: ‘Misschien bedoelen we allemaal niet hetzelfde.’ In werkelijkheid is het veel sterker. De initiatiefgroep heeft het opzettelijk beoogd dat er ruimte is voor vrije interpretatie. De Bruijne haalt het in *De Reformatie* aan. Stuurgroepplid E.P. Meijering schrijft ook dat het de stuurgroep er niet om te doen is alle christenen op één lijn te krijgen (*Nederlands Dagblad* 28 december jl.) Maar dan is er ook alle reden om je af te vragen of het de stuurgroep wel om een *inhoudelijke* consensus gaat.

Laat ik het illustreren met een voorbeeld. In mijn vorige Kroniek over deze synode noemde ik het verschil in kerkopvatting tussen Kamphuis en medeondertekenaar ds. P. Sleebos, dat achter de consensustekst ligt. Daar gaat Kamphuis niet op in. Ik heb daar ook geen vraag over gesteld. Maar het verschil in kerkopvatting ligt wel achter de consensustekst verborgen. Nu zegt Kamphuis in zijn reactie, met kennelijke verwondering, dat men op bepaalde punten zelfs meer kon zeggen dan in de apostolische geloofsbelijdenis gebeurt. Hij noemt onder meer wat er over de Bijbel wordt gezegd. Daar lezen we over: ‘De getuigenissen van profeten en apostelen, doorademd van de Geest, leren ons te gaan in Jezus’ spoor...’ Het is een zin die herinnert aan wat de apostel Paulus schrijft in 2 Timoteüs 3:16, één van de plaatsen waar de Schrift over haar eigen karakter spreekt. Het is een fundamentele plaats voor de klassiek-gereformeerde leer van de inspiratie. Het is inderdaad meer dan wat de apostolische geloofsbelijdenis zegt. Is het ook wat de Schrift zegt? Als we dat vragen, stelt het Statement teleur. De zin herinnert alleen *op afstand* aan Paulus’ woorden.

We lezen over ‘de getuigenissen van profeten en apostelen’. Welke profeten en apostelen worden daarmee bedoeld? Zijn het ‘de’ profeten en apostelen? Zijn ze het allemaal of kun je daar onderscheid in maken? Anders gezegd: gaat het om *heel de Schrift*? En is heel de Schrift geïnspireerd door Gods Geest? Dat is wat Paulus zegt. (‘Elke schrifttekst is door God geïnspireerd...’ volgens de NBV, die hier terecht de vertaling van ’51 corrigeert). Het gaat hier over de goddelijke herkomst en de blijvende waarde van de Schriften. Zij zijn door God gegeven openbaring. ‘Het Griekse theópneustos kan per se niet worden weergegeven door het vage “doorademd”, maar betekent: *geademd* door God. Sterker, indringender kan niet worden gezegd, dat we in de Schrift te doen hebben met het gesproken woord, met de adem van de Almachtige, waardoor zijn woorden zich vormen.’ Aldus J. Kamphuis (*Begrensde ruimte*, p. 31) in een bijdrage over de moderne schriftkritiek. Hij verwijst daarbij naar de argumentatie van o.a. H. Bavinck. Toch koos de stuurgroep de vage en toch wel meerduidige aanduiding ‘doorademd’. Hoe deze formulering tot stand gekomen is, weet ik niet. Ik weet wel dat E.P. Meijering met zoveel woorden de klassiek-gereformeerde opvatting van de inspiratie afwijst. Men leze zijn *Inspiratie uit de traditie* (Kampen 1996, p. 20v). Hij bespreekt daar weliswaar 2 Timoteüs 3:16 niet, maar zijn aansluiting bij Schleiermacher en Kuitert laat niet veel ruimte voor de opvatting dat heel de Schrift door de Geest van God is geïnspireerd. Dan kan de consensustekst wel zeggen dat ‘de getuigenissen van profeten en apostelen door Gods Geest doorademd zijn’, maar als je achter deze tekst kijkt, is er geen consensus. Er worden alleen maar tegenstrijdige opvattingen onder één noemer gebracht. En dan gaat het nota bene om het Woord van God als grond voor ons geloof en belijden.

Kamphuis beroept zich op de woorden van Paulus in 1 Korintiërs 12:3: ‘Niemand kan ooit zeggen Jezus is Heer, behalve door toedoen van de Heilige Geest.’ Het komt mij voor dat het hier langs de zaak heen gaat. Paulus bestrijdt het wantrouwen tegen hen die Christus Heer noemen. Het gaat hem om zo te zeggen om de belijdenis van de waarheid. Dat legitimeert het toch niet om waarheid en dwaling onder één formulering te presenteren? Het lijkt mij dat er dan eerder sprake is van het tegenwerken van de waarheid.

Al met al geloof ik er weinig van dat de credotekst de verschillen niet verdoezelt.

Speculatie

Ik verwacht van deze nationale synode niet veel voor de bevordering van de eenheid. Voor Kamphuis gaat het om het samengaan van eenheid en waarheid. Dat zie ik bij deze stuurgroep als stuurgroep niet. Belangrijke zaken uit de belijdenis van de waarheid worden niet genoemd. Terecht wijst Douma erop dat zij daarmee al van minder betekenis voor de eenheid zijn geworden. En bij de zaken die wel genoemd worden, staat te bezien of er werkelijk van consensus sprake is. Het credo is een groeicredo Iedereen die inhaakt, kan aanvullen wat er volgens hem ontbreekt. Verwacht men dan werkelijk dat zaken waar nu geen consensus over bestaat, straks wel een overeenstemming laten zien? Denkt men echt dat verschillen die nu achter de consensusformule verborgen zijn, er straks niet meer zullen zijn? Het lijkt mij dat de wens hier de vader van de gedachten is. Veeleer is het zo dat dit initiatief het *structureel* onmogelijk maakt om aan de waarheid van het evangelie de plaats te geven die haar toekomt.

De apostel Paulus schrijft over de verbondenheid van Gods kinderen in de gemeente van Christus en het toegroeien naar Christus. Maar hij zegt daarbij dat we naar Hem toegroeien door ons aan de waarheid te houden. Dat geldt voor ons persoonlijk, zoals Kamphuis in de stuurgroep. Maar geldt dat niet net zo goed voor een gezamenlijk actie ter bevordering van eenheid, zoals de stuurgroep als groep die initieert? Ik kan moeilijk zeggen dat dit initiatief zich houdt aan de waarheid die de kerk heeft leren belijden. Het valt dan ook moeilijk te verbinden met de aansporing van Paulus in Efeziërs 4 en wat ik in het begin schreef over het voortgaan, het groeien in kennis en in de genade. Het heeft er eerder alles van dat de initiatiefgroep achter de groei van de belijdenis die er geweest is, teruggaat. Het lijkt dat het jaar 2010 geen jaar van voortgang maar van teruggang wordt.

Het zal duidelijk zijn dat ik de credotekst anders beoordeel dan De Bruijne doet. Hij vindt haar zo sterk dat hij met iedereen die haar onderschrijft, als gereformeerde in zee kan gaan. Het is voor hem reden om zijn oordeel op te schorten. Ik begrijp dit niet goed. Waarom moet het oordeel nog worden opgeschort als hij nu al vindt dat je met iedere ondertekenaar iets moois voor God kunt doen? Daarmee zeg je al dat de kritiek op deze tekst van tafel is en er wordt al een eenheid geconstateerd. Het komt mij voor dat De Bruijne al over de streep getrokken is. Of hij aan de credokant van de streep blijft, hangt er alleen nog vanaf of de tekst in de toekomst dwalingen gaat camoufleren. Maar volgens mij is dat nu al het geval.

Trouwens, het valt op dat het opschorten van de beoordeling sterk samenhangt met hoop die De Bruijne heeft. Die hoop komt daarin uit dat hij tot vier keer toe ‘wie weet’ zegt. ‘Wie weet of er uit deze tekst iets moois groeit? Wie weet, roept deze tekst ook in anderen iets wakker zodat ze zich erachter scharen. Wie weet, wil God met deze tekst wel grote dingen doen. Daar hoop ik op en daar bid ik om. ... Wie weet, kan kritiek die nu wordt opgeschort, uiteindelijk zelfs verstommen.’ Een duidelijk hoop, een wens. Misschien zelfs een verwachting. Maar wie weet? Geen mens. Dit is voor ons verborgen. Ik moest bij dit herhaalde ‘wie weet...’ denken aan de woorden van Mozes in Deuteronomium 29:29 (in NBV vs. 28), een schriftwoord dat in

de tijd van de Vrijmaking een belangrijk weerwoord was tegen alle menselijke speculatie over het zaad van het verbond. Ik citeer het maar even in de vertaling van '51: 'De verborgen dingen zijn voor de Here, onze God, maar de geopenbaarde zijn voor ons en onze kinderen voor altijd, opdat wij al de woorden dezer wet volbrengen.' Het lijkt mij dat Mozes ons hier leert om niet te speculeren over wat de Here al dan niet zou kunnen doen. Uitgangspunt en norm voor denken en handelen moet voor ons het geopenbaarde Woord van God zijn. En zegt dat niet dat wij, als het gaat om ons belijden en om de eenheid van Gods volk, ons moeten houden aan de waarheid van het evangelie? Dan moeten we geen consensus zoeken die geen echte consensus is en hopen dat de Here daar iets mee doet. Dan zijn we mijns inziens speculatief bezig. Gegeven het woord van Mozes ligt het meer voor de hand om een initiatief voor meer eenheid op te zetten vanuit de gereformeerde belijdenis. Waarom zou de Here daar niet iets groots mee kunnen doen?

Afgesloten 30 december 2009.